

امضای قرارداد نفتی "دارسی" بین ایران و انگلیس (1901م)

در سال 1889م حق استخراج کلیه معادن ایران و از جمله نفت طی امتیازنامه‌ای به بارون دورویتر بازرگان انگلیسی واگذار شد.

در سال 1889م حق استخراج کلیه معادن ایران و از جمله نفت طی امتیازنامه‌ای به بارون دورویتر بازرگان انگلیسی واگذار شد، اما تأخیر وی در عملی کردن مفاد قرار داد، باعث لغو حق انحصاری وی گردید. در این میان ویلیام ناگس دارسی سرمایه‌دار انگلیسی، در اواخر قرن نوزدهم از وجود نفت در ایران مطلع گردید و در سال 1901م نمایندگان جهت امضای قرارداد نفتی و دریافت امتیاز از ایران به تهران گسیل داشت. پس از مخالفت اولیه مظفرالدین شاه با اعطای امتیاز، نمایندگان دارسی با امین‌السلطان صدراعظم شاه وارد مذاکره شدند و با پرداخت رشوه و نیز سوء استفاده از ساده‌لوحی مقامات ایران، در نهایت قرارداد دارسی در 21 مه 1901م به امضاء دو طرف رسید. براساس این قرارداد، امتیاز استخراج و بهره‌برداری از نفت در سراسر ایران به استثنای ایالات شمالی شامل گیلان، مازندران، گرگان، خراسان و آذربایجان برای مدت 60 سال به دارسی واگذار گردید. حذف مناطق شمالی ایران از چارچوب قرارداد، برای پیشگیری از عکس‌العمل و یا مخالفت روس‌ها انجام شده بود. همچنین بر اساس این قرارداد، دارسی متعهد گردید طرف دو سال، شرکت و یا شرکت‌هایی برای بهره‌برداری از این امتیازات تأسیس نماید و سالانه مبلغ 20 هزار لیره وجه نقد و معادل همین مبلغ از سهام شرکت و نیز 16 درصد از منافع خالص خود را به دولت ایران بپردازد. شرکت نفت دارسی، پس از هفت سال، سرانجام در 26 مه 1908م در منطقه مسجد سلیمان به نفت رسید. با این حال از آن جا که پس از مشروطه و تدوین قانون اساسی، دادن هر نوع امتیاز، به تصویب مجلس نیاز داشت، مجلس اول مشروطه به بحث درباره قرارداد دارسی پرداخت اما نه امتیاز نفت دارسی را تأیید کرد و نه آن را رد نمود. این امتیازنامه به نوعی دیگر در زمان رضاخان به تصویب مجالس رسید که البته مفاد آن بیشتر از گذشته، به ضرر ایران بود. موافقت‌نامه دارسی در سال 1933م (1312ش) جای خود را به قرارداد 26 ماده‌ای جدیدی داد که به قرارداد 1933 موسوم گردید. در نهایت ملی شدن صنعت نفت در سال 1951م (اسفند 1329ش) که نتیجه قیام مردمی و رهبری روحانیت آگاه بود به حضور مستقیم استعمارگر انگلستان در اقتصاد و شریان نفتی ایران خاتمه داد.